

ISTORIKAI IR FILMAI¹: ISTORIOGRAFIJOS RAIDA IR PRIEIGŲ KAITA

Lina Kaminskaitė-Jančorienė

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Universiteto g. 7, LT-01513 Vilnius

linak@menoavilys.org

Publikacijos tikslas – pristatyti tarptautinės istoriografijos raidą, kurios dėmesio centre yra filmų tyrimai istorinėje perspektyvoje. Istorikų siūloma prieigų kaita apžvelgiama siekiant aktualinti panašaus pobūdžio tyrimus Lietuvoje, įtraukiant istorijos mokslo ir disciplinų, susijusių su filmų istorija, filmų studijomis, siūlymus. Straipsnyje nagrinėjama, jog aktyvus istorikų bendruomenės domėjimasis filmais suaktyvėjo XX a. 7–8 dešimtmečiais, o gvildentos problemos tampa aktualiomis šių dienų lietuvių istorikų bei filmų tyrimais besidominčiai akademinėi bendruomenei.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: filmų istorija, istorinis filmas, istoriografija, istoriofotija, kontekstiniai tyrimai.

AKTUALUMAS

Nuo to laiko, kai filmai pirmą kartą atkreipė istorikų dėmesį, prabėgo šeši dešimtmečiai, tačiau aktyvios diskusijos tarptautinėje istorikų bendruomenėje nety-

la ir dabar. Jei pirmosios publikacijos buvo grindžiamos saujelės akademinės bendruomenės (dėstytojų ir studentų) kylančiu susidomėjimu, tai ilgainiui šio dėmesio priežastys kito, motyvuojant istorinių filmų produkcijos gausa bei jų įtaka visuomenės istorijos vaizdinių formavimuisi. Žinoma, filmų vaidmuo bei jų tyrimų aktualumo dominantės kito priklausomai ir nuo istorijos mokslo disciplinų, besidominčių filmų tyrimais (angl. *film theory* – filmų teorijos, angl. *film studies* – filmų studijų), ir nuo filosofijos, sociologijos, lingvistikos, komunikacijos, kitų mokslo sričių raidos. Tad nenuostabu, jog šioji dinamika skatino iš naujo permąstyti istorijos ir filmų santykį, vėl stabtelint prie esminių klausimų: kokį vaidmenį gali atlikti filmų tyri-

¹ Publikacijos specifika įpareigoja laikytis filmo apibrėžties atsisakant tikslios identifikacijos: kino filmas, televizijos filmas, dokumentinis kino filmas, vaidybinis kino filmas ir pan. Tai daroma atsižvelgiant į tarptautinėje bendruomenėje vyraujančią formuluotę: filmų istorija (angl. *film history*), filmų teorija (angl. *film theory*), istorinis filmas (angl. *historical film*), kurios tyrimų lauke yra ne tik kinematografinės raiškos, bet ir televizinė produkcija, eksperimentiniai filmai ir t. t. Vizualinė filmų raiška bus konkretizuojama tik tuomet, kai bus aptariamas konkretus laikotarpis (pvz., iki televizijos atsiradimo) ar problematika (pvz., vaidybinis kino filmas).

- Šermukšnytė Rūta, „Lietuvos istorija dokumentiniame kine ir televizijoje. Diskurso konstravimo ypatybės“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, Vilnius, 2004, t. 14, p. 114–129.
- Šermukšnytė Rūta, „Tauto satminties vaizdai: vizualinis XX amžiaus Lietuvos istorijos stereotipizavimas Lietuvos dokumentikoje“, in: *Lietuvos istorijos studijos*, Vilnius, 2005, t. 15, p. 81–89.
- Television Histories: Shaping Collective Memory in the Media Ages*, red. Gary R. Edgerton, Peter C. Rollins, Kentucky: The University press of Kentucky, 2001.
- The Historian and Film*, red. Paul Smith, Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- The Historical film: History and Memory in Media*, red. Marcia Landy, New Brunswick: Rutgers University Press, 2001.
- Vincendeau Ginette, „Let Films Be Films“, in: *Perspectives*, [interaktyvus], 2001, [žiūrėta 2011-11-15], <http://www.historians.org/perspectives/issues/2001/0109/0109fil3.cfm>.
- White Hayden, „Historiography and Historiophoty“, in: *Screening the past*, [interaktyvus], 1999, Nr. 6, [žiūrėta 2011-10-20], <http://www.latrobe.edu.au/screeningthepast/reruns/rro499/hwrr6c.htm>.
- Wyke Maria, „Projecting Ancient Roma“, in: *The Historical film: History and Memory in Media*, red. Marcia Landy, New Brunswick: Rutgers University Press, 2001, p. 125–142.

HISTORIANS AND FILMS: DEVELOPMENT OF HISTORIOGRAPHY AND THE SHIFT OF APPROACHES

Lina Kaminskaitė-Jančorienė

KEYWORDS: film history, historical film, historiography, historiophoty, contextual research.

SUMMARY

The aim of this publication is to present developments in international historiography, looking into the research of films from a historical perspective. The change of approaches suggested by historians is reviewed, aiming to update similar research in Lithuania, involving the suggestions by history studies and other study programmes related to film history and research. This is undertaken with the consideration that the local academic historians' community has not sufficiently valued film research and its possibilities – film research has been a rather one sided affair. Films and TV productions are used to influence historic and historical images and to publicise history. At the same time the first research on historical representation in TV and cinema, factual and feature films is being carried out. But these isolated efforts have researched only history and its representation, leaving out the wider perspectives. In understanding this the article presents the main developments influencing film research from a historical perspective: “pre-scientific”, whose echoes are also felt in contemporary work (Bolesław Matuszewski, Siegfried Kracauer), the movement “films and history” (Paul Smith), sources of the “Paris school” (Marc Ferro), postmodern turn (Robert A. Rosenstone, Hyden White, John O'Connor and others) and elements of the most up to date research. The article states that the research of films by historians gathers speed in the 1960s and 1970s and the scrutinised problems become significant to the Lithuanian historians and the academic community who are interested in film research.